

NAQSHBANDIYA TARIQATINING O'ZIGA XOS XUSUSIYATLARI

*Toshkent islom instituti 4-kurs talabasi
Alimov Abdulmalik Husniddin o'g'li.*

Tasavvuf islomiy ruhiy-ma'naviy hayotning ajralmas qismi sifatida qadimdan musulmon jamiyatlarida chuqur ildiz otgan. U qalbni poklash, Alloh taolaga yaqinlashish va ruhiy kamolotga erishishni maqsad qilgan. Tasavvuf yo'llari (tariqatlar) ichida esa Naqshbandiya tariqati o'zining chuqur tafakkuri, qat'iy shariatga sadoqati va ichki zohidligi bilan ajralib turadi. Ushbu maqolada Naqshbandiya tariqatining o'ziga xos jihatlari, uni boshqa tariqatlardan ajratib turuvchi asosiy tamoyillar keng yoritiladi.

1. Xufya zikr (zikri xafiy)

Naqshbandiya tariqatining eng asosiy jihatlardan biri bu – zikrning xufya (yashirin, ichki) shaklida bajarilishi hisoblanadi. Ko'pchilik tariqatlarda ovoqli (jahriy) zikr ustuvor bo'lsa-da, Naqshbandiyalar zikrni qallda, ichki holat bilan, sokinlikda ado etishni afzal ko'rganlar.

oja Bahouddin Naqshband bu borada shunday degan:

“Zikrimiz xufiy, safarimiz ruhiy, suhbatimiz ilohiy.”

Bu esa, zikrda riyodan yiroq, faqat Alloh roziligiga yo'naltirilgan ichki holatga urg'u berilishini anglatadi. Xufya zikr Qur'onda quyidagi oyatga tayanadi:

“Robbingni ichingda, tavozu' va qo'rquv bilan, baland ovoz chiqarmay, tong va kechki paytlarda zikr qil.”

(A'rof surasi, 205-oyat)

2. “Xilvat dar anjuman” – Yolg'izlik ichra jamoa.

Naqshbandiylikning eng chuqur hikmatlaridan biri bu – “xilvat dar anjuman”, ya'ni “jamoat ichida bo'lsa-da, qalban Alloh bilan bo'lish” tamoyilidir. Boshqa tariqatlar jismoniy xilvatni – yolg'izlikni talab qilgan bo'lsa, Naqshbandiyalar jamiyat ichida yashab, qalban Xudoga bog'liq bo'lishni afzal deb bilganlar.

Bu jihat Naqshbandiylikni faol hayotiy tariqatga aylantirgan, ya'ni bu tariqat soliklarni (shu yo'lni tutganlar) dunyodan uzilishga emas, balki jamiyat ichida yashab, Allohni unutmazlikka chorlaydi.

3. Shariatga qat'iy amal qilish.

Naqshbandiylikda shariatga to'liq amal qilish – eng asosiy talabdir. Tasavvufiy mashg'ulotlar faqatgina shariat doirasida bajarilishi shart. Bu borada Bahouddin Naqshband shunday degan:

“Bizning tariqatimiz shariat asosidadir. Har kim shariatda mustahkam bo'lsa, tariqatda kamol topadi.”

Bu xususiyat tariqatni g'ayritabiiy holatlardan, shariatga zid amallardan saqlaydi.

4. Ijodiy tafakkur va ilmiy asos.

Naqshbandiya tariqati doimo ilm va tafakkurga alohida e'tibor bergan. Tariqat peshvolari nafaqat oriflar, balki yirik muhaddislar, mufasssirlar va faqihlar bo'lishgan. Masalan:

Xoja Ubaydulloh Ahror – nafaqat orif, balki davlat ishlariga ta'sir o'tkazgan siyosiy arbob;

Imom Rabboniy Ahmad Faruq Sirhindiy – Hindistonda Naqshbandiylikni tarqatgan, shariat va tariqatni uyg'unlashtirgan ulug' alloma.

5. Roshidlik va rahbarlik.

Naqshbandiylikda murshid (rahbar) tushunchasi muhim o'rinda turadi. U nafaqat ruhiy yo'l boshchi, balki solikning qalbiy kamolotida muhim o'qituvchidir. Biroq, bu murshidlar o'z salohiyatini haddan oshirib ko'rsatmaydilar, balki tavozu va kamtarlik bilan o'z vazifalarini bajaradilar.

6. Ijtimoiy mas'uliyat va faoliyat.

Naqshbandiylik jamiyatdan chetlashgan tariqat emas. U ijtimoiy mas'uliyat va faoliyatni targ'ib qiladi. Ko'plab naqshbandiy mashoyixlar madrasalar, masjidlar, karvonsaroylar va kasalxonalar barpo etganlar. Ular xalqning ma'naviy, iqtisodiy va ijtimoiy holatiga befarq bo'lmaganlar.

Masalan, Xoja Ahror Valiy Samarqandda yuzlab vaqf yerlarini tashkil qilib, kambag'allarga yordam ko'rsatgan.

7. Silsilaning mashhur sahoba Abu Bakr (r.a.) orqali davom etishi.

Naqshbandiya tariqati boshqa tariqatlardan farqli ravishda o'z silsilasini hazrati Abu Bakr Siddiq (r.a.) orqali Rasululloh (s.a.v.)ga bog'laydi. Bu esa tariqatga chuqur siddiqiylik va sukunat asosida sodiqlik ruhini beradi.

8. Muhabbat va kamtarlik.

Naqshbandiylikda yuqori darajadagi muhabbat, tavozu va kamolot tuyg'ulari ustuvordir. Bu tariqatda solik hech qachon o'zini ustun yoki mukammal deb hisoblamaydi. Balki o'zini doim o'z ustida ishlovchi, Allohdan himmat umid qiluvchi bandadek ko'radi.

Xulosa qilib aytganda, Naqshbandiya tariqati – bu shariatga sodiq, qalbga chuqur yo'l oluvchi, jamiyatdan uzilmagan, balki uning muammolarini qalban his qilgan oriflar yo'lidir. U o'zining xufya zikr, xilvat dar anjuman, shariatga sodiqlik, ilmiy asoslanganlik kabi jihatlari bilan boshqa tariqatlardan ajralib turadi. Naqshbandiya tariqati faqat ma'naviy kamolot emas, balki jamiyatdagi insof, adolat va muhabbat tamoyillarini mustahkamlashda ham muhim rol o'ynagan.